

ŽIVOTOPIS (SIRA) POSLANIKA MUHAMMEDA, A.S., U KURIKULUMU OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA U BIH

Nedim BEGOVIĆ

Nloga škole u odgoju mladih jedno je od ključnih pitanja sa kojima bi se trebala pozabaviti naša stručna, ali i šira javnost u kontekstu aktuelne reforme obrazovnih sistema u Bosni i Hercegovini. Hoće li naša škola biti ustanova iz koje će izlaziti ljudi zavidnog znanja, a slabog morala ili, pak, izgrađene ličnosti kojima znanje neće biti samo *obilno kazivanje*, nego *svjetlo koje dođe do srca*,¹ pitanje je od kojeg zavisi hoće li buduće bosanskohercegovačko društvo biti ne samo ekonomski prosperitetno, već i zdravo.

Stoga, smatram da je u kreiranju i realizaciji nastavnih odgojno-edukativnih sadržaja iznimno važno upoznavanje mladih generacija sa plemenitim ljudskim karakterima koji su obilježili povijest čovječanstva. Među njima

¹ Muhammed el-Gazali u svom znamenitom djelu *Ihja' ulum al-din* navodi izreku 'Abdullaha ibn Mas'uda, ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: *Znanje nije samo obilno kazivanje – nego svjetlo koje dođe do srca* (Vidi: Ebu Hamid Muhammed el-Gazali, *Preporod islamskih nauka*, preveo: Salih Čolaković, (Sarajevo: Libris, 2004) knjiga I, str. 196).

posebno mjesto pripada uzornim poslaničkim likovima i ulozi koju su oni imali u povijesti.

Cilj ovoga rad je da ponudi analizu i evaluaciju zastupljenosti životopisa (sire) poslanika Muhammeda, a.s., u kurikulumima osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini. Nadalje, rad će tretirati ulogu sire u identificiranju ciljeva i zadataka kurikuluma predmeta islamska vjeronauka te metode podučavanja i vrjednovanja učeničkog poznavanja sire poslanika Muhammeda, a.s. Namjera nam je da ovim radom, pored istraživanja i aktualiziranja naznačne tematike, potaknemo na kritičko-evaluativno sagledavanje i drugih programskih sadržaja islamske vjeronauke.

Sira Muhammeda, a.s., u kurikulumu za osnovne škole u BiH

Generalno promatrano, sira Muhammeda, a.s., prisutna je u osnovnim školama u Bosni i Hercegovini u kurikulumima dva nastavna predmeta: historije i vjeronauke. Izučavanje Po-

slanikove, a.s., sire u okviru predmeta historija vrlo je reducirano i ograničeno na historijsku pojavu Muhammeda, a.s., uključujući razmatranje društveno-historijskih prilika u kojima je djelovao, kratki prikaz njegovog naučavanja i rezultata misije koju je realizirao.² Ovako sažeto proučavanje života i djela Muhammeda, a.s., ne ostavlja dovoljno prostora za upoznavanje sa moralnim likom ove plemenite ličnosti, uticajem koji je njegova misija imala u povijesnom hodu čovječanstva i crpljenje pouka iz njegovog karaktera. Otuda predmet islamske vjeronauke, koji je u osnovnom školskom obrazovanju zastupljen u svih devet godina, sa po jednim nastavnim satom sedmično u prvoj godini i jednim ili dva nastavna sata u ostalim godinama, ovisno od kantona, a koji sadrži respektabilnu zastupljenost tematike iz oblasti sire Muhammeda, a.s., predstavlja okosnicu izučavanja njegovog lika i djela u osnovnim školama.

Pregled tema iz sire Muhammeda, a.s., u kurikulumu predmeta vjeronauka u osnovnim školama

Nastavne jedinice koje se tematski odnose na neposredno izučavanje sire Muhammeda, a.s., sastavni su dio Nastavnog plana i programa islamske vjeronauke za osnovnu školu na svim godinama, izuzev u petom razredu. One su na odgovarajući način propraćene u udžbenicima vjeronauke kao osnovnim sredstvima za izvođenje nastave. Stoga će moja analiza biti usmjerena uporedo na nastavni kurikulum i prateće udžbenike vjeronauke.

U prvoj godini osnovne škole zadaća vjeronauke je da pruži početna znanja o vjeri na način primjeren uzrastu kako bi djeca stekla osnovne predodžbe o njenim principima i vrijednostima te vrlinama lijepog ophođenja i ispravnog suočavanja s problemima u njihovom

životnom okruženju.³ U tom kontekstu, predviđeno je izučavanje jedne nastavne jedinice iz sire Poslanika, a.s., a koja tematizira njegovo rođenje i djetinjstvo.⁴

U drugoj godini osnovne škole, u okviru tematske cjeline *Naš Vjerovjesnik Muhammed, a.s., nastavnim kurikulumom predviđeno je izučavanje nekoliko nastavnih jedinica, od kojih izdvajam temu Poslanik, a.s. – najljepši uzor. Njen cilj je da kod učenika razvije svijest o Muhammedu, a.s., kao čovjeku koji je ljude poučio brojnim vrlinama, plemenitim i korisnim djelima i koji je dostojan da bude uzor ljudima u njegovom životu i djelovanju.*⁵

Nastavni kurikulum vjeronauke za treću godinu osnovne škole uključuje tematsku cjelinu pod naslovom *Ponovo s Muhammedom, a.s.*, koja, razmjerno starijoj dobi učenika u odnosu na protekle dvije godine, sadrži devet tema iz sire Poslanika, a.s. Dvije teme naglašeno izlaze iz okvira čisto biografskih naznaka o životu Muhammeda, a.s., i oslikavaju njegov karakter i vještine. Pri tome se potenciraju njegove osobine marljivosti, povjerljivosti, oštroumnosti, iskrenosti i ljubavi koju je pokazivao prema djeci.⁶

U četvrtoj godini osnovne škole ponovo se obrađuju nastavne jedinice posvećene Poslanikovom, a.s., rođenju i djetinjstvu koje su dio kurikuluma za niže razrede, što nam se čini suvišnim. Pored toga, predmet obrade su Poslanikova, a.s., uzorna mladalačka dob, njegov brak sa Hatidžom, tajno pozivanje u islam i Poslanikovo potomstvo.⁷

Nastavni kurikulum šeste godine uključuje tematsku cjelinu *Poslanstvo – njegova priroda i svrha*, u okviru koje se, nakon kraćeg historijskog prikaza fenomena poslanstva, pažnja

3 Vidi: *Nastavni plan i program vjeronauke za prvi razred osnovne škole*, str. 1.

4 Vidi: Ibrahim Begović, *Vjeronauka za prvi razred osnovne škole* (Sarajevo: El-Kalem, 2005), str. 56-57.

5 Vidi: Muamer Tinjak, *Vjeronauka za drugi razred osnovne škole* (Sarajevo: El-Kalem, 2006), str. 61-70.

6 Vidi: Mina Pleh (...), *Vjeronauka za treći razred osnovne škole* (Sarajevo: El-Kalem, 2006), str. 61-70.

7 Vidi: Hazema Ništović (...), *Vjeronauka za četvrti razred osnovne škole* (Sarajevo: El-Kalem, 2007), str. 60-68, 73-74.

2 U pojedinim udžbenicima historije u Republici Srpskoj uočeno je predstavljanje lika i djela Muhammeda, a.s., koje nije u skladu sa historijskim činjenicama i koje je uvrjedljivo za muslimane (Vidi: Dr. Ranko Pepić, *Istorija za I razred srednjih stručnih škola*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo, 2003, str. 122-123; Rade Mihaljčić, *Istorija za VII razred osnovne škole*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo, 2004, str. 31-37.).

usmjerava na stanje u kome se arapsko društvo i općenito čovječanstvo nalazilo pred pojavu islama. Zaborav Božijih uputa u koji je čovječanstvo po ko zna koji put zapalo, iskrivljeno vjerovanje, neznanje i idolatrija, ugnjetavanje slabih i nemoćnih, odavanje različitim grijesima i porocima bili su razlog zbog kojeg je bio nužan dolazak Muhammeda, a.s. – pečata poslanstva. Odgajan od Njegovog Gospodara, Muhammed, a.s., pruža novu nadu čovječanstvu. On poziva ljude da se klanjaju Uzvišenom Allahu, Gospodaru kosmosa, poziva pravdi i poštivanju ljudskih prava i sloboda. Dokida diskriminaciju po osnovu rase, porijekla i narodnosti. Upućuje na dobro, a odvraća od zla.⁸

U sedmoj godini osnovne škole nastavni kurikulum uključuje nastavnu jedinicu u okviru koje se učenici upoznaju sa izgledom Poslanika, a.s., njegovim higijenskim navikama i načinom njegovog odijevanja.⁹

Nastavni kurikulum osme godine osnovne škole predviđa obrađivanje nekoliko tema koje se direktno odnose na lik i djelo Muhammeda, a.s. Radi se o tematiziranju Kur'ana kao najveće mu'džize (nadnaravne pojave) Muhammedovog, a.s., poslanstva i hadisa Muhammeda, a.s. Nadalje, kurikulum vjeronauke za osmi razred uključuje teme *Ljubav prema Allahovom Poslaniku* i *Ljubav prema ehlu-l-bejtu*, kao i upoznavanje sa načinom Poslanikovog, a.s., ophođenja prema starijim osobama i blagošću koju je pokazivao prema mladima te kratke životopise nekoliko članova Poslanikove porodice i familije.¹⁰

Predstoji izrada i usvajanje nastavnog kurikuluma vjeronauke za devetu godinu osnovne škole.

8 Mensura Čatović, *Vjeronauka za šesti razred osnovne škole* (Sarajevo: El-Kalem, 1996), str. 46-47, 117-118, 120-135.

9 Muharem Omerdić (...), *Vjeronauka za sedmi razred osnovne škole* (Sarajevo: El-Kalem, 1996), str. 78.

10 Ševko Sulejmanović (...), *Vjeronauka za osmi razred osnovne škole* (Sarajevo: El-Kalem, 1996), str. 16-19, 37-46, 135-139, 167-172.

Evaluacija zastupljenosti sire u kurikulumu predmeta vjeronauka u osnovnim školama

Evaluaciju je neophodno provesti na dva nivoa: vertikalnom i horizontalnom.

Vertikalni nivo podrazumijeva ocjenu pokrivenosti važnih momenata iz života Muhammeda, a.s., uključujući tok njegove poslaničke zadaće i najvažnije ličnosti koje su ga okruživale u njegovom privatnom i javnom životu.

Horizontalni nivo podrazumijeva, pak, odgovor na pitanje koliko su široko postavljene zadate teme i u kojoj mjeri one uspijevaju oslikati različite aspekte Poslanikove, a.s., ličnosti: Poslanika, a.s., kao prenosioca i tumača Božije riječi, Poslanika, a.s., kao učitelja i moralnog uzora, Poslanika, a.s., kao supruga i oca, Poslanika, a.s., kao komšiju, Poslanika, a.s., kao državnika i vojskovođu itd.

Na osnovu datog presjeka tematskih cjelina iz oblasti sire Poslanika, a.s., koje su predmet poduke i učenja u okviru nastave vjeronauke u osnovnim školama u Bosni i Hercegovini, možemo zaključiti da su svi značajniji historijski momenti iz Poslanikovog života i njegove poslaničke misije zastupljeni u nastavnom kurikulumu.

Teme u starijim godinama, shodno psihofizičkim mogućnostima učenika kojima su namijenjene, apstraktnijeg su sadržaja u odnosu na više konkretne teme u nižim godinama. Teme tretiraju Poslanikov, a.s., život od njegovog rođenja i djetinjstva, preko početka primanja Objave, širenja poruke islama, Hidžre i povratka u Mekku, pa sve do Oproštajnog hadždža i preseljenja na Ahiret.

Pored navedenog, nama su posebno važna slijedeća pitanja: a) u kojoj mjeri sadržaji iz oblasti Poslanikove, a.s., sire uspijevaju prezentirati njegovu ličnost, karakter i moralni lik i b) u kojoj je mjeri i na koji način Poslanik, a.s., predstavljen kao uzor čovječanstvu i model za identifikaciju.

Uvidom u udžbeničke sadržaje, koncipirane na temelju usvojenog nastavnog kurikuluma, primjećujemo da se gotovo svim postavljenim temama, neposredno ili na indirektan način, predstavljaju moralne vrline koje su krasile plemenitu ličnost Poslanika, a.s., s ciljem da

se podstiče ljubav i naklonost učenika prema njemu.

Primjer neposrednog poticaja učenicima na razmišljanje o Poslaniku, a.s., kao uzoru koji oni trebaju slijediti u svome životu nalazimo već u kurikulumu vjeronauke za drugu godinu osnovne škole koji sadrži temu *Poslanik, a.s. – najljepši uzor*.¹¹

U udžbeniku vjeronauke za drugu godinu ova tema obrađena je na vrlo lepršav i prijemčiv način. Nastojeći da svijetu sedmogodišnjaka približe apstrakcije kao što je: «Poslanik, a.s., je najljepši uzor i primjer za slijeđenje zato što je on osoba najboljeg morala i najljepše naravi», autori udžbenika ponudili su niz asocijacija. Kazali su da je Poslanik, a.s., poučio ljude obavljanju hadža, uzimanju abdesta, klanjanju namaza, pranju ruku prije i poslije jela, lijepom govoru, poštovanju starijih osoba itd. Uz to su ponuđene ilustracije nekih od pomenutih radnji koje trebaju potaknuti učenike na praktičnu primjenu.

Pored tema koje se isključivo odnose na upoznavanje učenika sa moralnim vrlinama i karakterom Muhammeda, a.s., i sve ostale teme iz sira koje tretiraju pojedine događaje iz njegovog života i rane historije islama sadrže poruke sa takvima sadržajem. Negdje je to u formi opisa, na drugom mjestu poruku i pouku treba crpiti iz Poslanikovog, a.s., postupka, dok su Poslanikove, a.s., izreke (hadisi) nezaobilazne informacije o njemu, ne samo u tematskim cjelinama iz sira, već i u drugim.

Zbog ograničenosti prostorom, navest ću samo jedan primjer. Poslanik, a.s., u ulozi državnika zorno je predstavljen u nekoliko tema. Ti prikazi nemaju isključivo historijski karakter. Cilj njihovog proučavanja je da se pokaže konzistentnost između Poslanikovih riječi i djela, onoga čemu je ljude poučavao Objavom i njenim tumačenjem i onoga što je provodio u praksi. Njegova postupanja prema narodu bila su podjednako pravedna onda kad je bio tlačen i proganjan zajedno sa svojim malobrojnim sljedbenicima na početku svoje misije, kao i onda kad je stekao moć i priliku da se osveti svojim progoniteljima. Ali, Poslanik, a.s., ostao je do-

sljedan svojim uputama, prema kojima je oprost bolji od osvete.

Strogo pridržavanje ugovora zaključenog sa idolopoklonicima na Hudejbiji, način komuniciranja sa vladarima moćnih država tog vremena, velikodušan odnos prema stanovnicima Mekke nakon njenog oslobađanja – sve su to trajni egzemplari koji stoje na raspolaganju čovjeku kad se nađe u poziciji da ima vlast i moć u svojim rukama.

Sličnih primjera moglo bi se navesti mnogo. Oni potvrđuju da su različiti aspekti Poslanikove, a.s., ličnosti, shodno uzrastu učenika osnovne škole, obuhvaćeni programskim sadržajima vjeronauke.

Uloga sira Muhammeda, a.s., u identifikiranju ciljeva i zadataka kurikuluma predmeta vjeronauka u osnovnim školama

Ulogu sira Muhammeda, a.s., u definiranju ciljeva i zadataka kurikuluma predmeta islamska vjeronauka možemo promatrati na tri nivoa:

a) Opći cilj i zadaci nastave vjeronauke u osnovnoj školi. Kao opći cilj navodi se podsticanje učenika da vlastitom spoznajom, na temelju proučavanja Kur'ana i Poslanikove, a.s., predaje, steknu uvjerenje o nužnosti Allahovog postojanja.

Među naznačenim zadacima predmeta islamska vjeronauka, pored ostalih, navodi se podsticanje zainteresiranosti mladog čovjeka za Kur'an i sunnet Muhammeda, a.s.

b) Ciljevi i zadaci nastave vjeronauke za pojedine godine osnovne škole. Tako se, naprimjer, među zadacima vjeronauke u prvoj godini osnovne škole navodi otpočinjanje toka kontinuiranog razvijanja ljubavi prema Muhammedu, a.s.¹²

c) Ciljevi i zadaci pojedinih nastavnih tema. Naprimjer, ciljevi i zadaci teme *Naš vjerovjesnik Muhammed, a.s.*, koja se obrađuje u drugoj godini, jesu:

a) ukazivati na uzorne primjere Poslanikovog, a.s., suočavanja sa poteškoćama u djetinjstvu i podsticati učenika na konstruiranje

¹² Nastavni plan i program vjeronauke za prvi razred osnovne škole, str. 2.

¹¹ M. Tinjak, *nav. dj.*, str. 68-69.

vlastitih modela suočavanja sa životnim teškoćama,

b) poučiti ih donošenju salavata na Muhammeda, a.s., i

c) poticati osjećanje ljubavi prema njemu.¹³

Metodi poučavanja i evaluacije učeničkog poznavanja sira Muhammeda, a.s., u osnovnoj školi

Odgojno-obrazovne metode koje je primjenjivao Muhammed, a.s., a koje su registrirane u hadiskoj nauci i siri, nalaze svoje mjesto u kurikulumu vjeronauke za osnovnu školu. U njemu se insistira se na tome da:

a) obrada tema bude prilagođena uzrastu učenika po uzoru na Poslanikovo, a.s., obraćanje ljudima shodno njihovim mogućnostima razumijevanja,

b) da se lekcije pojednostave, što je u skladu sa općom Poslanikovom a.s., uputom: «Olakšavajte, a ne otežavajte»,

c) preferiranje dijaloga sa učenicima umjesto monologa, imajući u vidu da je Poslanik, a.s., najčešće poučavao svoje sljedbenike razgovorom sa njima,

d) da se, ukoliko je moguće, memoriranje tekstova protegne na više nastavnih sati na temelju Poslanikove, a.s., prakse da više puta ponavlja svojim sljedbenicima ono čemu ih poučava kako bi to bolje upamtili,

e) korištenje metoda demonstracije po uzoru na Poslanika, a.s., koji se njome služio, što možemo vidjeti iz njegovih riječi: «Klanjajte kao što vidite mene da klanjam»¹⁴ ili: «Uzmite od mene obrede hadža».¹⁵

Pored ovih metoda i smjernica koje važe za cjelinu nastave vjeronauke u osnovnim školama, njen nastavni kurikulum, čiji je cilj usmjerenje nastavnika u njegovom radu, pruža odgovarajuće didaktičke naznake za svaku tematsku cjelinu pojedinačno.

Kao primjer, navest ću temu *Ponovo s Muhammedom, a.s.*, koja se obrađuje na trećoj godini. Kurikulum daje slijedeća didaktička

uputstva nastavniku vjeronauke: da se nadoveže na znanje stečeno u prethodnoj godini ponavljanjem teksta salavata na Muhammeda, a.s., da učenicima pripovijeda o Muhammedovoj, a.s., ljubavi prema djeci i navede primjere koji ukazuju na to da on nije pravio razliku među njima, da učenicima omogući slušanje dijela mevluda – spjeva o Poslaniku, a.s., koji govori o događaju prve objave i dr.¹⁶

Kad je u pitanju evaluacija znanja, vještina, vrlina i obrazaca ponašanja koje bi učenici trebali steći izučavanjem tema iz sira Muhammeda, a.s., prvo treba napomenuti da se, prema standardima reformiranog obrazovnog sistema, u prve tri godine osnovne škole prakticira opisno ocjenjivanje učeničkih postignuća (*descriptive evaluation*), dok se u ostalim godinama primjenjuje sistem ocjena od jedan do pet. Stoga, nastavni kurikulum vjeronauke za prve tri godine sadrži odgovarajuće parametre opisanog ocjenjivanja koje nastavnik treba slijediti.

Analiziranjem spomenutih parametara za nastavne teme iz oblasti sira Muhammeda, a.s., uočavamo da se vrjednuje postizanje tri osnovna pedagoško-metodička cilja vjeronauke:

1) Obrazovni (usvojenost znanja i aktivnost na nastavnom satu),

2) Funkcionalni (analitička sposobnost, sposobnost usmenog izražavanja i prepričavanja pripovijedaka i tekstova, apstrahiranje pouka iz priča i tekstova),

3) Odgojni (emotivni odnos prema Muhammedu, a.s., i njegovoj porodici, promjene u ponašanju kao rezultat ugledanja na primjere iz Poslanikovog, a.s., života).

Sira Muhameda, a.s., u kurikulumu za srednje škole u Bosni i Hercegovini

Kao što je slučaj u osnovnoškolskom obrazovanju, sira Muhammeda, a.s., nalazi svoje mjesto u srednjoj školi u okviru predmeta islamska vjeronauka, koji se predaje na svim godinama.¹⁷ Nastavu vjeronauke u srednjoj školi

13 *Nastavni plan i program vjeronauke za drugi razred osnovne škole*, str. 20.

14 *Sahih ibn Hibban*, br. 1658.

15 *Sahih Muslim*, br. 1218.

16 *Nastavni plan i program vjeronauke za treći razred osnovne škole*, str. 32.

17 U Sarajevskom kantonu nastava islamske vjeronauke je u srednjim školama otpočela tekuće

treba posmatrati kao dio općeg nastojanja za dosezanjem kvalitetnije škole u Bosni i Hercegovini.

Novi nastavni kurikulum vjeronauke za srednju školu usvojen je 2006. godine i on nastoji uspostaviti sponu između islama kao osnovne odrednice bića bošnjačkog naroda, s jedne strane, i življenja islama u našem dobu, s druge strane. Ovaj kurikulum utemeljen je na:

- a) uvažavanju dosadašnjih iskustava islamske vjeronauke u srednjoj školi,
- b) uvažavanju suvremenih dostignuća didaktike,
- c) uspostavljanju veza sa drugim nastavnim predmetima i
- d) upoznavanju i razvijanju vlastitog identiteta, ali i upoznavanju i poštovanju drugih kultura.¹⁸

Potrebno je napomenuti da nisu urađeni udžbenici vjeronauke za srednju školu po novom nastavnom kurikulumu, tako da nastavni kurikulum sadrži popis izvora i literature koja obuhvata djela bosanskohercegovačkih i stranih autora koja se mogu koristiti u nastavi.

Pregled tema iz sire Muhammeda, a.s., u kurikulumu predmeta vjeronauka u srednjim školama

Pristup proučavanju sire Muhammeda, a.s., u nastavnom kurikulumu vjeronauke u srednjoj školi drukčiji je od onoga koji je primijenjen u osnovnom školskom obrazovanju. Dok je u osnovnom obrazovanju taj pristup mahom u izučavanju događaja iz Muhammedovog, a.s., života i njegove poslaničke misije i zaključivanja o njegovom karakteru i moralnim vrlinama na osnovu tih događaja, u srednjoj školi pažnja se neposredno usmjerava na ovaj drugi aspekt.

Možemo kazati da se sira Poslanika, a.s., u vjeronauci u srednjoj školi obrađuje u dva temeljna segmenta:

- a) moralni lik Poslanika, a.s. – uzora muslimanima,

2007/2008. školske godine u prvim razredima.

18 Nastavni plan i program islamske vjeronauke za srednju školu usvojio je Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na svojoj osamnaestoj redovnoj sjednici održanoj u Sarajevu 14. 6. 2006. godine, zaključak br. 2387/2006.

- b) Poslanikovo, a.s., tumačenje i življenje islamskog svjetonazora – pogleda na život, svijet, prirodu, društvo i sve njegove komponente: brak, porodicu, zajednicu, međuljudske odnose itd. Ono se upoznaje na temelju hadisa Muhammeda, a.s.

Ovdje ću izdvojiti one nastavne teme uz koje kurikulum svojim didaktičkim uputama neposredno upućuje na proučavanje Poslanikovich, a.s., izreka i prakse.

U prvoj godini obrađuje se tema *Očuvanje izvornog učenja*. Učenici se upoznaju sa fenomenom Objave i izvorima islama: Kur'anom i sunnetom Poslanika, a.s. Tema *Žena u islamu* podrazumijeva, između ostalog, upoznavanje sa stajalištima Poslanika, a.s., o mjestu i ulozi žene u porodici i široj društvenoj zajednici.¹⁹

Potrebno je napomenuti da se u okviru izučavanja povijesti islama (*tarihu-l-islam*) na prvoj godini obrađuju mekkanski počeci prve muslimanske zajednice i njena medinska faza, uz analiziranje glavnih obilježja ovih razdoblja i usporedbu sa drugim periodima islamske povijesti.²⁰

Iz kurikuluma za drugu godinu izdvajamo teme koje se bave pojmom slobode u islamu te značajem zajednice u životu čovjeka, a gdje se sugerira organiziranje učeničkih grupa koje će odabrati nekoliko ajeta i hadisa Poslanika, a.s., koji se odnose na zajednicu te svoje aktivnosti u zajednici provoditi shodno njihovim porukama. Nakon izvjesnog perioda, oni podnose izvještaj ostalim učenicima i nastavniku o rezultatima koje su postigli.²¹

Kurikulum treće godine uključuje bavljenje pitanjem odnosa muškaraca i žena u porodici i društvu, pokušajima kompromitiranja uloge žene u islamu i prenamaglašavanja značaja muškaraca te autentičnim islamskim stavom o ulozi i značaju žene koji se, svakako, upoznaje i u Poslanikovoju a.s., poruci: «Najbolji čovjek je onaj koji je najbolji prema svojoj supruzi»²² i njegovoj životnoj praksi.²³

19 *Nastavni plan i program islamske vjeronauke za srednju školu*, str. 5-6.

20 *Ibid*, str. 12.

21 *Ibid*, str. 16.

22 *Sunan Ibn Majah*, br. 1234.

23 *Nastavni plan i program islamske vjeronauke za*

Na četvrtoj godini, između ostalih tema, obrađuje se odnos vjere i nauke, pri čemu se ukazuje na njihova područja i domete, mogućnosti njihove saradnje i upotpunjavanja te obavezu muslimana da se obrazuju i bave naukom, shodno učenju Kur'ana i hadisa Poslanika, a.s.²⁴

Uloga sire Muhammeda, a.s., u identifikiranju ciljeva i zadataka kurikulumu predmeta vjeronauka u srednjim školama

Nastavni kurikulum vjeronauke za srednju školu kao njene osnovne ciljeve navodi razvijanje spoznaje (kognitivni aspekt), osjećanja (afektivni aspekt) i djelovanja u islamu (voljni aspekt).²⁵ Ovakvo stepenovanje ciljeva reflektira tok Poslanikovog, a.s., djelovanja na prenošenju kur'anske poruke svome narodu i njenoj primjeni u životu muslimanske zajednice. Činjenica je da je spoznaja islamskog svjetonazora preduvjet pozitivnom i motivirajućem osjećanju islama, dok je emotivno doživljavanje islamskih vrijednosti poticaj življenju islama i djelovanje za islam u vlastitoj zajednici. Preskakanje bilo koje od ovih stepenica predstavlja nedostatak u izgradnji kompletne islamske ličnosti.

Afektivni aspekt predstavlja proces odgajanja emocija učenika i on je ključan u realiziranju odgojne funkcije vjeronauke. Podsticanje emotivnog odnosa prema liku Poslanika, a.s., i njegovo uzimanje kao modela za identifikaciju značajno doprinosi postizanju odgojne funkcije. Živjeti islam, njegove vrijednosti i propise, to je krajnji cilj islamskog odgoja i obrazovanja. Poslanikova, a.s., primjena kur'anske upute značajan je primjer i model čije je upoznavanje uvjet da bi se postigao treći aspekt ciljeva islamske vjeronauke.

Metodi poučavanja i evaluacije poznavanja sire Muhammeda, a.s., u srednjoj školi

Kurikulum vjeronauke za srednju školu uvažava potrebu da učenik u srednjoj školi ovlada novim sposobostima u odnosu na osnovnoškolsko obrazovanje, a radi se, prije svega, o

srednju školu, str. 25.

24 *Ibid*, str. 30.

25 *Ibid*, str. 2-3.

pomaku od materijalnog, sadržajnog znanja ka vještini rada u timu, razvijanju odgovornosti za svoj dio timskog projekta, sposobnosti usmenog i pismenog komuniciranja, razvijanju osjećaja prema drugim ljudima i zajednici itd.

U tom smislu, od učenika se, prilikom obrade tema koje se dotiču života i lika Muhammeda, a.s., kao i većine drugih tema, zahtijeva:

a) izrada pismenih radova (npr. na teme: *U čemu mi je uzor Poslanik a.s., Najbolji čovjek je onaj koji je najbolji prema svojoj ženi*);

b) sudjelovanje u debatama i diskusijama koje inicira i vodi nastavnik, uz iznošenje stavova i argumenata;

c) realizacija partnerskih ili grupnih projekata (pronalaženje hadisa koji govore o određenim temama i njihova analiza, obrada različitih aspekata Poslanikove, a.s., ličnosti itd.) i njihova prezentacija na nastavnom satu;

d) provođenje anketa među mladima (npr., o primjeni Kur'ana i sunneta u životu);

e) socijalna aktivnost (npr., pomoć starijim i iznemoglim osobama, posjeta bolesnom prijatelju i dr.).

Ocjenjivanje učeničkih postignuća u nastavi vjeronauke u srednjoj školi sastavni je dio praćenja i vrednovanja učenika. Ne postoje posebni nastavni sati za ocjenjivanje, nego cjelokupni nastavni proces sadrži neizostavnu komponentu ocjenjivanja učenika koje se provodi tokom cijele školske godine. U ovom procesu generalno se prate zainteresiranost učenika, njegova aktivnost, rješavanje postavljenih zadataka, odnos prema predmetu i postignuti rezultati. Zapravo, u nastavi vjeronauke vrednuje se svaki učenikov iskorak u ličnom razvoju u vjeri: u njegovom razumijevanju, osjećanjima i postupcima.²⁶

Nama je posebno značajna uloga sire u određivanju parametara evaluacije učeničkih rezultata. U tom smislu, značajno je da kurikulum predviđa vrjednovanje usvojenosti znanja o osnovama islamskog morala i uzornim elementima moralnosti Muhammeda, a.s., kao i naglašeno manifestiranje moralnih vrлина učenika te vrjednovanje stajališta Kur'ana i hadisa Muhammeda, a.s., o različitim pitanjima.

26 *Ibid*, str. 3.

Zaključak

Na temelju ponuđene analize, može se zaključiti da je izučavanje sire Muhammeda, a.s., značajno zastupljeno u nastavnom predmetu islamske vjeronauke u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini.

Možemo kazati, naročito u pogledu vjeronauke u srednjim školama, da je cijeli njen kurikulum usmjeren ka afirmiranju ličnosti Poslanika, a.s., kao uzornog primjera čovječanstvu.

Kad su u pitanju ostali nastavni predmeti koji se izučavaju u osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, vrlo su oskudni sadržaji koji bi, na odgovarajući način, prezentovali snažne moralne pouke iz Poslanikovog, a.s., života. Prvenstveno mislimo na nastavne predmete iz humanističke oblasti: historiju, filozofiju, sociologiju, pedagogiju, demokratiju i ljudska prava i druge.

Smatram da bi, primjerice, upoznavanje učenika sa tolerancijom Poslanika, a.s., njegovom velikodušnošću i otvorenošću, poštivanjem digniteta čovjeka kao takvog bio značajan doprinos u postizanju jednog od općih ciljeva obrazovanja naznačenih Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (čl. 3) – radi se o promociji poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ovo bi bilo posebno važno za pluralna, multietnička i multireligijska društva, kakvo je bosanskohercegovačko. Uzimajući u obzir navedeno, islamska vjeronauka preuzima punu odgovornost u osnovnim i srednjim školama kad je u pitanju promoviranje plemenitih Poslanikovih, a.s., osobina i djela mladim generacijama. Uspješna realizacija tog časnog zadatka zavisi o stalnoj nadgradnji i usavršavanju kurikuluma vjeronauke i praktičnoj primjeni Poslanikovih, a.s., odgojno-edukativnih metoda u nastavi.

Summary

**THE SIRA (BIOGRAPHY) OF THE PROPHET
MOHAMMAD, PBUH, IN THE CURRICULA OF
PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS
IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Nedim Begovic

This article contains analysis of presence of the sira of the Prophet Mohammad, pbuh, in the curricula of primary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina. Generally speaking, the sira is presented in the curricula of two school subjects: history and religious teaching. It's elaboration within the framework of history is very limited and does not maintain enough room for students to introduce with the Prophet's, pbuh, personality and his noble character. Hence, religious teaching that is being taught during all nine grades of primary school and four grades of secondary school represents the main school subject in which the sira of the Prophet, pbuh, is studied.

This article also treats the impact of the sira on identificating of aims and goals of the curricula of religious teaching, evaluation methods and teaching strategies.

Respecting the fact that secular concept of education is present in Bosnia and Herzegovina, the influence of the sira of the Prophet, pbuh, on the school curricula as a whole is still rather small. In order to improve this, additional efforts should be made. Till then, the islamic religious teaching takes over full responsibility for proper presentation of the sira of the Prophet, pbuh, in public school education.

موجز

**سيرة الرسول محمد صلى الله عليه وسلم
في منهاج المدارس الابتدائية والثانوية في البوسنة
والهرسك**

نديم بيغوفيتش

يقدم هذا المقال تحليلاً وتقييماً لمقدار وجود سيرة الرسول محمد صلى الله عليه وسلم في منهاج المدارس الابتدائية والثانوية في البوسنة والهرسك. إن سيرة النبي محمد صلى الله عليه وسلم موجودة في المدارس الابتدائية في البوسنة والهرسك في منهاج مادتين دراسيتين هما التاريخ والتربية الدينية. إن دراسة السيرة النبوية ضمن إطار مادة التاريخ مختصرة جداً، ولا تتيح المجال الكافي للتلاميذ كي يتعرفوا على شخصية النبي وشمائله الكريمة. لذا فإن مادة التربية الإسلامية التي تدرّس على مدى المرحلتين الابتدائية والثانوية تمثل المادة المدرسية الأساسية التي تقدم الإطار اللازم لدراسة هذا الموضوع.

وبالإضافة إلى ما يقدمه هذا المقال من التحليل والتقييم لمقدار وجود سيرة الرسول محمد صلى الله عليه وسلم في منهاج المدارس الابتدائية والثانوية، فهو يعالج أيضاً دور السيرة في تحديد أهداف هذا المنهاج ووظائفه وكذلك طرق التدريس وأساليب تقييم معرفة التلميذ بسيرة الرسول محمد صلى الله عليه وسلم.